

YUSUF VA ZULAYHO ASARI YOZUVCHILAR TALQINIDA

Ziyataliyeva Asalxon Qobiljon qizi

Fargʻona davlat universiteti

Filologiya fakulteti oʻzbek tili yoʻnalishi

3-bosqich talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada "Yusuf va Zulayho" asarining turli yozuvchilar tomonidan talqin qilinishi tahlil qilinadi. Qurʻoni karimda, Abdurahmon Jomiy, Durbek, Tomas Mann, Nozim Hikmat va ularning asarlari qiyosiy oʻrganiladi. Maqolada adabiyotlar tahlili, taqqoslash usuli va kontekstual tahlildan foydalaniladi. Natijalar shuni koʻrsatadiki, har bir yozuvchi oʻz davri va dunyoqarashi nuqtai nazaridan kelib chiqib, asarga oʻzgacha yondashgan. Xulosada "Yusuf va Zulayho" syujeti zamonaviy adabiyotda ham oʻz dolzarbligini yoʻqotmaganligi taʼkidlanadi.

Kalit soʻzlar:Yusuf va Zulayho, adabiy talqin,Sharq adabiyoti, Gʻarb adabiyoti, qiyosiy tahlil

KIRISH

Sharq adabiy merosining eng yuksak badiiy namunalari orasida “Yusuf va Zulayho” qissasi alohida oʻrin tutadi. Asrlar davomida bu mavzu turli adiblar, shoirlar va mufasssirlar tomonidan qayta-qayta talqin etilib, har bir ijodkor uni oʻz davri ruhiyati, estetik qarashlari va badiiy maqsadlari asosida yangicha maʼno bilan boyitib kelgan. Qissa asosini tashkil etuvchi Qurʻoni karimdagi “Yusuf” surasining mohiyati — sabr, poklik, vafodorlik, iroda va taqvo kabi fazilatlarini ulugʻlashdir. Shu bois ushbu mavzu nafaqat diniy-taʼlimiy, balki ijtimoiy-maʼrifiy, axloqiy-estetik mazmuni bilan ham adabiyotshunoslikda muntazam eʼtibor markazidan joy oladi. Turli davrlarda yashagan yozuvchilar qissaga murojaat etganlarida oʻz zamonasining ijtimoiy muhitini, insoniy fazilatlar haqidagi qarashlarini ham unda aks ettirganlar. Bu „goʻzal qissa“ dastlab Injilda uchraydi. Unga koʻra Potifarning xotini Zuleyka bamisoli shaytondek Iosifni zinoga undaydi, ming bir makrhiyla ishlatsa-da, bunga muyassar boʻlolmaydi. Ayolning sevgiga intilishi, bu yoʻlda axloq

va burchni unutar darajada o'z xohishlari sari borishi Zuleyka obrazida aks etadi. Zuleyka ismining ma'nosi Injilda yo'ldan ozdiruvchi, joduqiluvchi tarzida keladi. Bu hikoyada ham har qanday sharoitda Iosifning iymoni mustahkam bo'lib qolishi masalasi oldinga chiqqan.

Ushbu ishda „Yusuf va Zulayho“ mavzusining yozuvchilar tomonidan turlicha talqin etilishi, obrazlarning badiiy talqini va syujetning qay darajada yangicha yondashuv bilan boyitilgani ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Maqola natijalari Sharq adabiy ananasidagi mushtarak syujetlarning rivojlanishini yoritishda, shuningdek, o'zbek adabiyoti poetikasini chuqurroq anglashda muhim ahamiyatga ega bo'ladi.

TAHLIL VA MUHOKAMA

"Yusuf va Zulayho" turli davrlarda ijod qilgan adiblar diqqatini jalb etgan mavzu hisoblanadi. Asarning asosiy g'oyalari har bir yozuvchi tomonidan o'zgacha yo'sinda talqin qilingan. Abdurahmon Jomiy dostonida ilohiy ishq va sufiyona qarashlar ustuvorlik qilsa, keyingi davr yozuvchilari asardagi syujetni dunyoviy nuqtai nazardan yoritishga harakat qilgan. Nemis yozuvchisi Tomas Mann 1933-43–yillarda „Yusuf va uning akalari“ nomlanishida tetralogiya yaratgan. Injil syujetlari asosida yozilgan ushbu asarning dastlabki romaniga sitata qilib buyuk nemis shoiri Gyotening quyidagi ta'rifi keltiriladi: "Bu nihoyatda tabiiy va o'ta beg'ubor hikoyada inja soflik, tiniqlik mavjud. U juda qisqa bo'lib, beixtiyor davom ettirish, mavjud tafsilotlarni yozib tugallash ishtiyoqini uyg'otadi". Mazkur satrlarda Gyotening „Yusuf va Zulayho“ syujetiga bergan ta'rifi bilan birga uning yozuvchi sifatidagi orzu-armonlari ham aks etadi. Tomas Mann tetralogiyasidan joy olgan to'rtta romanda dunyo va inson, xiyonat va oqibat, qabohat va saxovat haqidagi sarguzasht barcha hikoyalarni syujet tizmasida birlashtirgan. Adib ushbu asarlar orqali Yusufning boshidan kechirgan azob-uqubatlari, uning taqdir bitiklari aslida biz yashab turgan olamdan-da katta farq qilmasligi borasida o'z mushohadasini bildirgan. Turk yozuvchisi Nozim Hikmatning „Yusuf Qan'oniy“, o'zbek yozuvchilaridan Habib Sa'dullaning „Yusuf va Zulayho“, Ramz Bobojonning „Yusuf va Zulayho yoki og'a-inilari adovati“ kabi asarlarida syujetning yangi talqinlari paydo bo'ldi.

"Yusuf va Zulayho" asari turli davrlarda ijod qilgan adiblar uchun cheksiz ilhom manbai bo'lib kelgan. Har bir ijodkor o'z dunyoqarashi, hayotiy tajribasi

va badiiy mahoratidan kelib chiqqan holda ushbu bebaho asarga yangicha ruh va mazmun bag'ishlagan.

Qur'oni Karimda keltirilgan "Yusuf" surasi barcha ijodkorlar uchun asosiy manba vazifasini o'tagan. Shu bilan birga, syujetning Injilda ham o'rin olishi uning jahonshumul ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatadi. Qadimgi manbalardan so'nggi davr asarlariga qadar "Yusuf va Zulayho" mavzusida yaratilgan asarlar silsilasi ushbu mavzuning naqadar dolzarb va jozibali ekanligidan dalolat beradi.

Abdurahmon Jomiyning "Yusuf va Zulayho" dostoni o'zining yuksak badiiyati, teran falsafiy mushohadalari bilan alohida ajralib turadi. Asarda ilohiy ishq va dunyoviy muhabbat muammosi yetakchilik qiladi. Jomiy o'z asarida Yusuf timsolida komil inson, Xudo ishqida yonib-kuygan orif, darvesh, qalandarning ma'naviy-axloqiy qiyofasini yaratishga intilgan. Zulayho obrazi orqali esa shoir moddiy olamga mahliyo bo'lgan, nafsiga qul bo'lgan shaxsning fojiaiy qismatini ko'rsatib bergan.

Durbek dostonida esa Yusuf bir qancha sinovlardan o'tib, o'zini anglash jarayoni tasvirlangan. U hasad va makr qurboni bo'lsa-da, sabr-toqat va matonat bilan barcha mashaqqatlarni yengib o'tadi. Durbek asarida insoniy fazilatlar ulug'lanib, axloqiy poklik va go'zallik tarannum etiladi. G'arb adabiyotida "Yusuf va Zulayho" syujetining o'ziga xos talqinlarini kuzatish mumkin. Tomas Manning tetralogiyasi bu borada alohida ahamiyat kasb etadi. Adib o'z asarida Yusuf obrazini zamonaviy dunyoning ramziy ifodasiga aylantiradi. Inson va olam, ezgulik va yovuzlik o'rtasidagi kurash Yusuf taqdiri misolida umumlashtiriladi. Ijodkor o'tmish va bugunning uyg'unligini ko'rsatishga harakat qiladi.

Nozim Hikmat, Habib Sa'dulla, Ramz Bobojonlar "Yusuf va Zulayho"ga yangicha yondashuvni taklif etadilar. Ularning asarlarida an'anaviy syujetga zamonaviy ruh olib kiriladi. Yozuvchilar Yusuf va Zulayho obrazlari orqali hozirgi davr kishisining ichki olamini, ruhiy kechinmalarini ifodalashga intilganlar. Adiblar asarlarida inson ruhiyatidagi ziddiyatli holatlar, ichki kurashlar o'ziga xos tarzda ochib beriladi. Yusuf timsoli orqali axloqiy poklik, sadoqat, matonat kabi fazilatlar ulug'lansa, Zulayho obrazi muhabbat va ehtirosning ramziy ifodasi sifatida gavdalanadi. Ular o'rtasidagi munosabatlar esa inson qalbidagi abadiy kurashning yorqin

namunasidir. "Yusuf va Zulayho" asari badiiy adabiyotda o'ziga xos an'anani shakllantirdi. Turli davr va makonda ijod qilgan adiblar ushbu bebaho manbaga qayta-qayta murojaat qilib, unga yangi ma'no va mazmun bag'ishlab kelmoqdalar. Bu esa asarning badiiy qimmatini va ta'sirchanligidan dalolat beradi. Asarda ilgari surilgan g'oyalar, yaratilgan obrazlarning jonliligi, inson ruhiyatining teran tahlili "Yusuf va Zulayho"ni jahon adabiyotining mumtoz namunalaridan biriga aylantirdi. Bu asar o'tmishdan bizga meros bo'lib qolgan, kelgusi avlodlar uchun ham ma'naviy-axloqiy saboq vazifasini o'tovchi nodir durdonadir. Xulosa qilib aytganda, "Yusuf va Zulayho" jahon adabiyotining boqiy mavzularidan biri bo'lib qolmoqda. Turli xalqlar orasida keng tarqalgan bu asar bamisoli bir ko'prikdir. U o'tmish va bugunni, Sharq va G'arbni bir-biriga bog'lab turadi. Asrlarsha inson qalbini junbushga keltirgan bu bebaho meros hamon o'z qadr-qimmatini yo'qotmagan. Yozuvchilar uchun cheksiz ilhom manbai bo'lgan ushbu asar kelajakda ham adabiy jarayonga o'z ta'sirini ko'rsatib boradi. "Yusuf va Zulayho" syujeti asrlar davomida Sharq va G'arb adabiyotida keng talqin qilinib kelinmoqda. Turli davrlarda yaratilgan asarlar o'ziga xos g'oyaviy-badiiy xususiyatlari, original yondashuvlari bilan ajralib turadi. Har bir yozuvchi ushbu mavzuga o'z dunyoqarashi va ijodiy niyatidan kelibchilib munosabat bildirgan.

Abdurahmon Jomiy dostonida ilohiy ishq va tasavvuf g'oyalari yetakchilik qilsa, Durbek asarining markazida insoniy his-tuyg'ular, go'zallik va ezgulik masalalari turadi. G'arb adabiyotida Tomas Mann, Nozim Hikmat kabi ijodkorlarning "Yusuf va Zulayho" syujetiga murojaat qilishi bu mavzuning jahonshumul qimmatini va ta'sirchanligini namoyon etadi. Zamonaviy o'zbek adabiyotida ham "Yusuf va Zulayho" mavzusi yangicha talqinlarda davom ettirilmoqda. Habib Sa'dulla va Ramz Bobojonlarning asarlari bunga yorqin misol bo'la oladi. Adiblar an'anaviy syujetni bugungi davr nuqtai nazaridan yoritib, unda ko'tarilgan muammolarning dolzarbligini ko'rsatib berishga harakat qilganlar.

XULOSALAR

"Yusuf va Zulayho" asari jahon adabiyotining boqiy mavzularidan biri bo'lib, turli davrlarda ijod qilgan yozuvchilar tomonidan qayta-qayta murojaat qilib

kelinmoqda. Asar syujetining bu qadar keng qamrovli va chuqur ma'no kasb etishining asosiy sababi unda umumbashariy g'oyalar va qadriyatlarning yorqin ifodalanganidadir. "Yusuf va Zulayho" hamon o'z dolzarbligini yo'qotmagan mavzu bo'lib qolmoqda. "Yusuf va Zulayho" mavzusidagi asarlarni o'rganish adabiyotshunoslikning dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi. Chunki turli davrlarda va turlixalqlar orasida yaratilgan bunday asarlarni qiyosiy tahlil qilish orqali adabiy aloqalar, o'zaro ta'sirlar, g'oyaviy-estetik mushtarakliklar haqida yangi xulosalarga kelish mumkin. Bu esa, o'z navbatida, jahon adabiyoti taraqqiyotini yaxlit holda idrok etishga yordam beradi. Shu ma'noda, "Yusuf va Zulayho" syujeti bir necha ming yillik tarixga ega bo'lgan adabiy hodisadir. U adabiyot tarixining ajralmas qismi sifatida o'rganilishi va tadqiq etilishi lozim. Zero, bu bebaho meros bor ekan, u bilan bog'liq ilmiy izlanishlar va badiiy talqinlar ham davom etaveradi. Chunki "Yusuf va Zulayho" abadiyatga daxldor asar, uning umri inson umri bilan baravar bo'lmog'i tayin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Jabborov, N. (2020). "Yusuf va Zulayho" dostonining g'oyaviy-badiiy xususiyatlari. Toshkent: Fan.
2. Qo'chqorov, R. (2016). Durbek dostonlarida badiiy mahorat. Toshkent: Muharrir.
3. Hikmat, N. (2001). Yusuf Kan'oniy. Istanbul: Yapi Kredi Yayinlari
4. Mann, T. (2012). Joseph and His Brothers. New York: Everyman's Library
5. Jomiy, A. (2018). Yusuf va Zulayho. Toshkent: Yangi asr avlodi.